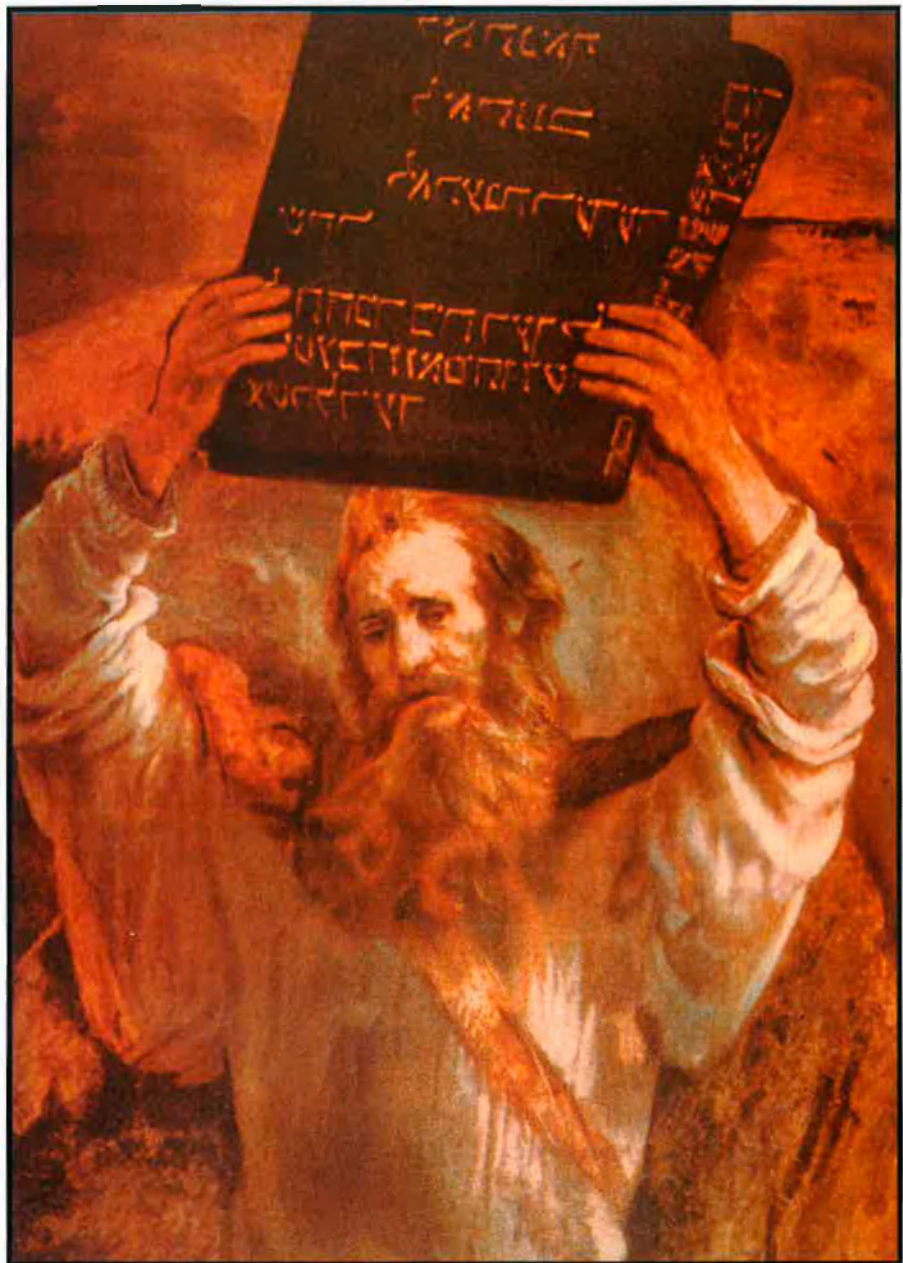

La invenció de Déu

Des de quan existeixen les tres grans religions monoteistes? Quina és la “veritat” dels seus llibres sagrats?

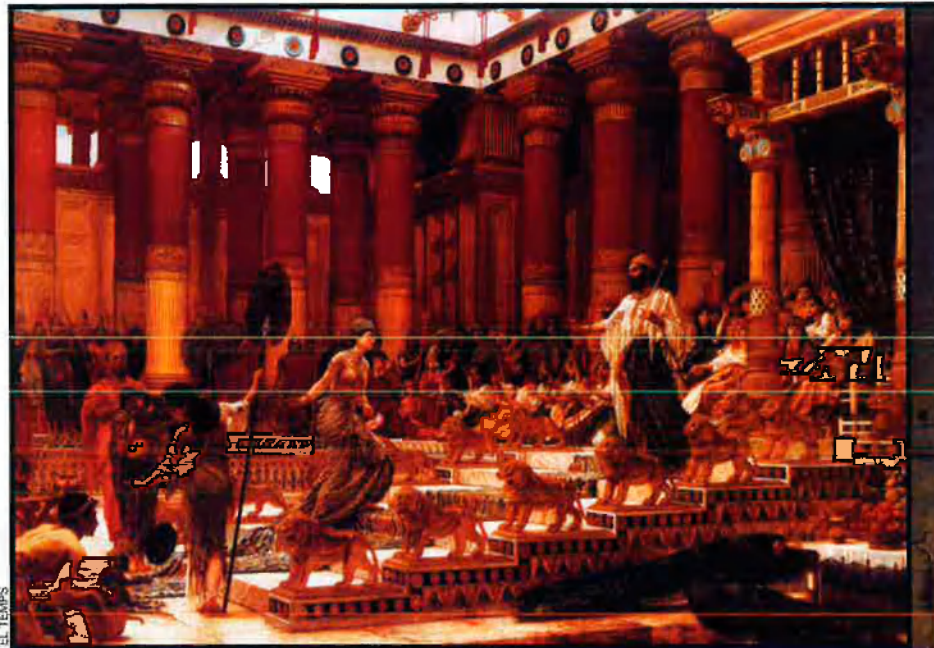
Les darreres troballes d'arqueòlegs i d'investigadors de tot el món han desvelat els mites, els orígens i, fins i tot, els fins polítics de les Sagrades Escripures.

Si fem cas del profeta Samuel, el rei bíblic David començà com a pastor. Tenia els cabells rossos, era ben plantat i tocava dolçament l'arpa. Quan encara era un jove, l'heroi va matar el gegant Goliath amb una fona. Poc després, sembla que cap a l'any 997 aC, llançà el seu exèrcit contra els murs de Jerusalem. L'Antic Testament celebra aquest home,

l'elegit i ungit, en moltes i moltes pàgines. El fundador de la nació jueva ocupà el tron durant quaranta anys, fins que va empal·lidir la seua figura de sobirà d'un imperi que s'estenia des de l'Eufrates fins a la Mediterrània. Però, què se n'ha fet, d'aquell gloriós imperi? Qui avui dia camine per Jerusalem Est trobarà un recinte funerari anomenat "Ciutat de David". A les portes, uns soldats vigilen unes ruïnes en estat lamentable amb metralladores, preparats per disparar. "Mireu!", crida Hanswulf Bloedhorn, de l'Institut Evangèlic d'Estudis de l'Antiguitat a Terra Santa, tot assenyalant una casa feta miques que, diu, fa setze metres quadrats de superfície i no disposava ni de cuina ni de finestra. Cuinaven fora. Al costat hi ha una llosa amb un forat al bell mig. "Això era l'excusat", explica l'investigador. És aquesta l'espèndor i la grandesa de David a què al·ludeix la Bíblia? De fet, el Llibre dels Reis 1.10 afirma que a la capital del regne hi havia "tant argent com pedra". D'això, però, no en queda cap rastre. Ara la Jerusalem de l'edat de bronze ha esdevingut, sota les pales de les excavadores, un llogaret a penes de 2.000 habitants. L'egiptòleg berlinès Rolf Krauss parla d'un "poblet provincià".

"Literatura" sagrada. De troballes d'aquesta mena, però, n'hi ha a cabassos. Des de fa molt de temps els bibliòlegs miren de reüll la Bíblia, amb malfiança, perquè de mica en mica s'hi entreveuen un munt de llegendes i de mites fantasiosos. Molts investigadors provinents del món sencer arriben a les contrades sotmeses a l'ocupació militar de les antigues Judea i Samaria; alguns n'analitzen el pol·len, els orientalistes desxifren l'escriptura cuneïforme de les taules. Hi ha referències a la vertadera història dels hebreus fins i tot en antics textos del Nil. El fonament històric de la Bíblia, en conseqüència, fa aigües. L'última empenta l'ha donada Israel Finkelstein, arqueòleg en cap de les excavacions de la Universitat de Tel Aviv. El seu llibre *Keine Posaunen vor Jericho (Res de trompetes a les portes de Jericó)* deixa en clar que un gran nombre d'històries cabdals de la Bíblia no són pas fidedignes:

Dalt, una escena de la cort de Salomó, rei d'Israel (970-931 aC), qui va manar construir el Temple de Jerusalem. La tradició bíblica li va atribuir diversos llibres sapiencials, d'època posterior, però. La Bíblia n'és plena, d'aquesta mena de mites. A la dreta, el Temple de Ramsès II, a Abu Símbel. Terra Santa fou durant molts segles el paradís dels farçons.

—Als jueus no els expulsaren mai d'Egipte.

—Canaan no va ser conquerit violentament, com diu el Llibre de Josuè.

—Els imperis fundacionals de David i Salomó són una faula. Aquests reis israelites només dominaven "algunes regions marginals de poca importància" (Finkelstein).

La paraula de Déu esdevé un aplec de rondalles ben camuflades. Allà on els investigadors creien estar davant de fets històrics, ara no hi veuen sinó propaganda política. "El moment actual equival a un punt i a banda", confessa Dirk Kinet, professor de llengües bíbliques a la universitat alemanya d'Augsburg.

I és que fins i tot el naixement del monoteisme tingué un desenvolupament

completament diferent del que descriu la Sagrada Escripura. Fet i fet, Déu s'aparegué amb aire d'eternitat perquè està més enllà del temps, és un ésser que no va nèixer mai i mai no morirà. Ja el patriarca Abraham oferí sacrificis, sembla que cap al 1800 aC, a aquest ésser omnipotent. "Déu és u", admet també Moisès després que Déu se li revele en un esbarzer en flames. Sense pensar-hi gaire, la fracció conservadora dels bibliòlegs no anà amb embuts a l'hora de proclamar el poble d'Israel com a l'ètnia elegida. Però els arqueòlegs han fet palès no fa gaire que Déu, com tothom, va partir del no-res. Al començament, Jahvè no era sinó un déu climàtic, explica l'especialista Kinet: "Era el déu garant de la fertilitat; al principi tenia uns atributs sexuals que anaren difuminant-se de mica en mica." A Terra Santa s'han descobert ídols d'argila i metall, a més d'algunes petites figures amb pits i culs generosos. El naixement de Déu va sorgir del politeisme, així és com cal entendre les noves constatacions dels científics:

—A Jerusalem, la prostitució dels temples travessava un moment culminant;

—Déu tenia en origen una companya;

Els bibliòlegs miren la Bíblia amb malfiança: cada vegada hi veuen més mites

—Cap a l'any 100 aC encara cuejava la pràctica de rituals pagans a la regió.

És a Ugarit, a quatre-cents quilòmetres al nord de Jerusalem, on amb més claredat “es mostra el fosc passat de la religió d'Israel”, segons diu l'arqueòleg francès André Caquot. Han eixit a la llum textos rituals i algunes estàtues d'or. Una altra troballa ha posat al descobert un homenot barbut. Es tracta d'El, el savi ancià i senyor del cel, una forma primigènica de Déu. La idea que Déu va sorgir d'un ídol pot, sens dubte, saber greu però, ben mirat, ja era hora que hi arribara. Els experts claven els ulls enlaire, en aquell núvol en què Déu es revelà. Així, la recerca veu cada dia més clar l'entramat metafísic sobre el qual es va bastir, pam a pam, aquest imperi. Les constatacions dels científics estan capgirant la visió tradicional de la Sagrada Escripura, alhora que acosten a la llum de la raó aquest *constructum* religiós que encara es dreça com una fortalesa envoltada de tenebres i misteri.

És clar que els pietosos exegetes que concediren un lloc especial en la història als hebreus no hi van pensar gaire. “En plena consciència d'una idea sublim”, un clan semita de pastors “sacri-

ficà tots els béns d'aquest món, va patir turments fora mida i va lliurar la seua vida”, escriu Simon Dubnow en un dels deu volums de la seua *Història del poble jueu*. D'aquestes afirmacions, és cert que Canaan va ser devastat per la guerra com cap altre lloc de l'antiguitat. Ara clavaven els faraons les arpes a la regió, ara eren els babilonis els qui hi perpetraven deportacions en massa... hi continuaven els perses i els grecs. A la fi, arribaren els romans i hi feren una colònia. Aquesta n'és la crònica. L'emperador romà Vespasià engegà ariets i catapultes per aturar la gran insurrecció jueva de l'any 70 dC, amb uns 20.000 legionaris. Els llauradors insumisos hi van oposar una forta resistència i connectaren les seues cases amb una xarxa

Com més va, hi ha menys dubtes que la paraula de Déu està farcida de trampes

de túnels de fugida. Però tot fou en va. Cap a l'agost del mateix any, la fortalesa de Sió era a les acaballes. Els legionaris van rompre les files enemigues i assaltaren el turó, al cim del qual s'alçava el temple de Jahvè. Tot seguit, li van calar foc. L'historiador Josep Flavi, que en fou testimoni, ha narrat fil per randa aquesta malifeta. Ha descrit les creus de fusta al llarg dels carrers i els rebels que en penjaven, clavats. De passada, els vencedors s'endugueren a Roma els tresors del panteó, incloent-hi el canelobre litúrgic.

Mites i llegendes. Moltes humiliacions es van esmunyir en la Bíblia, i en aquest sentit, també la desesperació i els anhels d'omnipotència provocats per la ira. Pel que fa a la coneguda Torre de Babel, diu que va ser enrunada quan encara estava en construcció, tot i que, en realitat, aquest edifici de 90 metres d'alçada ja havia estat enllestit feia un temps. En el Llibre d'Ezequiel, Déu aborda el faraó fet una fera i diu: “La terra tota em beuria, fins a les muntanyes, inundada amb el torrent de la teua sang.”

Ha estat ara, però, que han començat a estudiar-se de manera sòbria i distant tots aquests mites i arquetipus religiosos. Els investigadors ja s'han endinsat en les arrels de l'Antic Testament amb l'ajut de la destrals. Cada vegada hi ha menys dubtes que la paraula de Déu, el Llibre dels Llibres, està farcida de trampes. No hi ha dubte que un grup de falsificadors, els deuteronomistes, va deformar la història real suprimint-ne d'un colp de ploma els fets incòmodes i inventant, al més pur estil d'un guió de Hollywood, la història de la Terra Promesa. No se sap clarament com ho van fer. La censura bíblica va emprar un procediment ben enginyós. Si ho pensem bé, el seu treball va ser tan perfecte com el del Ministeri per a la Veritat d'Orwell a 1984.

El lloc dels fets és l'únic punt sense cap mena de dubtes: tots els indicis duen al temple de Jerusalem. Al turó en què, avui dia, s'alcen la mesquita d'Al-Aqsa i la majestuosa cúpula de la Roca que era antigament el santuari més important de la ciutat. Dins el recinte murallat

anaven d'ací d'allà sacerdots barbuts amb vestits plens de cordons, cascavells i pedres precioses penjant. Aquests religiosos duïen vasos que escampaven substàncies aromàtiques i sacrificaven animals. En un dels seus ritus es mullaven els lòbuls de l'orella amb sang de moltó. Qui travessava el temple ensopagava al fons amb la part més sagrada: el Debir. Allí s'alçaven a mitja llum dos querubins d'or: Els lleons alífers amb cara humana que custodien el tron de Jahvè. El tron era buit. Hi era el no-res, la gran negació entesa com a senyal de l'infinitud de l'esperit, potser l'aportació a la teologia més important dels jueus. Mentre tot el món encara feia, diguem-ne, tam-tam i adorava tota classe de divinitats, els jueus ja havien promulgat la prohibició d'imatges i penetraven al món d'allò universal.

Però és això cert? Avui dia, fins i tot l'acte fundacional dels jueus és objecte de discussió. I és que ha sorgit un debat acalorat sobre la datació de la Sagrada Escripura. En la contesa hi ha tres bàndols:

—Els tradicionalistes asseguruen que els textos principals de la Bíblia van aparèixer cap a l'any 1000 aC.

—Els moderats diuen que provenen del 600 aC.

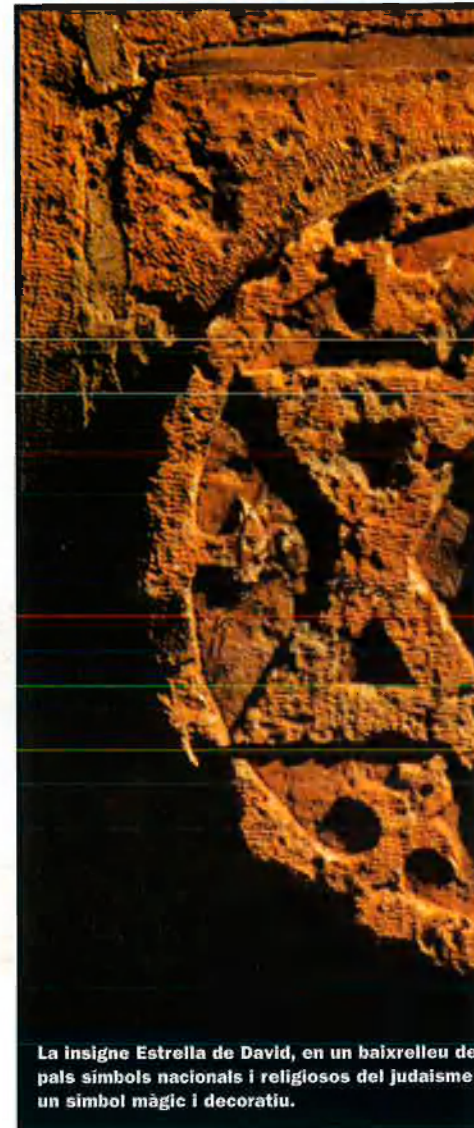
—Els "minimalistes" consideren que l'Antic Testament és una "obra hel·lenística" i el daten després del 330 aC, és a dir, després de la mort de filòsofs grecs com ara Sòcrates i Plató.

Una història novel·lada. Encara hi ha qui que va més enllà. Bernd Jorg Diebner, de 63 anys, és un erudit de Heidelberg, un home que parla corrents, amb els cabells esclarissats i que és, a més, professor de teologia des dels trenta anys. Després de vacillar molt de temps, la Facultat Evangèlica ha resolt enguany d'incorporar-lo al seu equip de professors. Quan, a la primavera d'aquest any, el nou professor va obrir la porta de l'aula per fer la classe inaugural, trobà una sala revestida de fusta plena de gom a gom. Israel és "un ideal mític", proclamà. Tot seguit descriví la Torà com "un document de compromís diplomàtic" que va ser objecte d'esmenes fins l'any 50 dC. Per a Diebner, la Bíblia és

el resultat d'un estira-i-arrotonsa per assolir el poder i el liderat religiós. Es tracta, ben mirat, d'una novel·la d'intriga amb un rerefons polític i cultural, d'una trama encapçalada pel Sacerdot Suprem de Jerusalem, un capítol que tergiversa els fets històrics per "projectar en el passat el seu deliri de grandesa i el propi deler de superpotència". Sort que el foc de la Inquisició ja s'ha apagat. Avui dia no es crema ningú per haver blasmat Déu, si bé cal continuar respectant els sentiments religiosos dels altres. Val a dir que més de tres mil milions de jueus, cristians i mahometans basen la seua fe en les paraules de l'Antic Testament i que l'obra ha estat traduïda a vora 2.300 llengües i dialectes. La versió de Luter conté 773.000 mots.

El llibre és ple a vessar d'històries punyents, algunes de les quals giren al voltant de violacions o fratricidis; els personatges es converteixen tot d'una en columnes immòbils de sal, venen els seus drets com a primogènits per un plat de llentilles o bé pateixen, com Job, una desfiguració com a conseqüència de les úlceres. Hi apareixen més de vint profetes. El Càntic dels Càntics ofereix lírica eròtica; el Llibre de l'Eclesiatès, d'altra banda, s'assembla bastant a un tractat de filosofia. També la figura principal podríem dir que fa l'efecte de no ser unitària. Ara es diu "Jahvè", i abans "El" o "Elohim". De tant en tant, s'hi apareix en forma de núvol o bé es transforma en columna de foc per indicar el camí a Moisès.

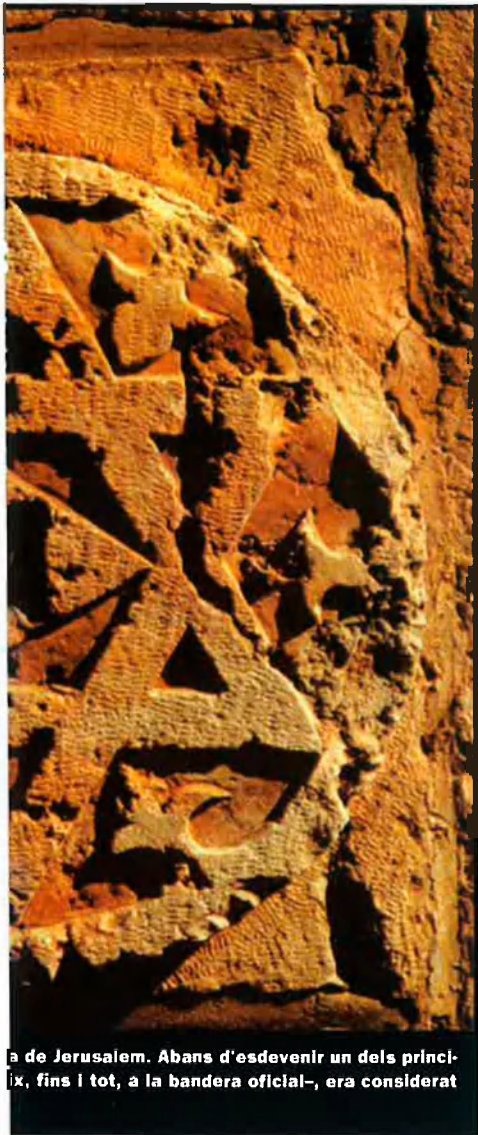
Qui ha ideat aquesta obra colossal? Els manuscrits bíblics fins ara més antics provenen de Qumran, a la mar Morta. Amb l'ajut del mètode de l'isòtop de carboni se n'han pogut datar alguns esquinçalls; els més primerencs, del 240 aC. Però els orígens dels textos bíblics i els seus profetes es remunten, segons els experts, a un temps encara més llunyà. Els manuscrits de la mar Morta, en diuen, són una còpia d'altra còpia. La recerca, que parteix dels indrets i persones que s'esmenten a la Bíblia, ha esbossat una cronologia que serveix de pedra angular als investigadors més conservadors. Segons aquesta, els patriarques van viure cap al 1800 aC, i l'èxode d'Egipte tingué lloc el 1250 aC.

La insigne Estrella de David, en un baixrelleu de pals símbols nacionals i religiosos del judaisme un símbol màgic i decoratiu.

**Per a Diebner,
la Bíblia és una
novel·la d'intriga
amb un rerefons
polític i cultural**

Aquesta pretesa edat del bronze s'entén com a prehistòria d'Israel per tot el llibre primer de la llei de Moisès. Tot comença amb la figura d'Abraham, pastor procedent d'Ur, a l'actual Iraq. Des d'allà el pastor es posa en camí per ordre de Déu en direcció a Canaan. "Per

La de Jerusalem. Abans d'esdevenir un dels principals, fins i tot, a la bandera oficial-, era considerat

El missatge de l'Antic Testament uneix jueus, cristians i musulmans

mitjà teu rebran benedicció tots els llinatges de la terra", declara l'Omnipotent. Abraham obeeix la crida i alça altars pels voltants de Betel i de Siquem. Després d'una escapada a l'imperi del Nil torna carregat d'obsequis a Palestina, on mor "curull de vida" als 175

anys. El seu fill Isaac, nòmada com el pare, engendra Jacob, els dotze fills del qual conformaran les estirps d'Israel. El més vanitós d'ells, Josep, cau en un parany que li paren els seus parents i és venut a una caravana que va cap a Egipte. L'autor del primer llibre de Moisès conta tot corprès com el foragitat esdevé intèrpret de somnis i aviat ascendeix a ministre. Poc després esclata una gran penúria a Canaan. Els germans pregunten a Egipte que els ajude i Josep, que té els graners plens a vessar, llança les campanes al vol. Ben aviat, però, el destí es girarà. Un nou faraó arriba al poder i força els jueus a "servir al front". També hauran de remolcar un munt de rajoles a "Ramsès" o "la Ciutat de Ramsès", la metròpoli que es va començar a bastir el 1270 aC a la vora del delta del Nil.

El pes de l'esclavitud esdevé cada dia més insuportable. Els autors de la Bíblia no estalvien esforços ni recursos per descriure amb to tenebrós la penúria que patien els fills de Déu. Però, com és sabut, encara hi era Moisès. El bordet hebreu que es crià a la cort del faraó es converteix en eina de Jahvè. El fundador de la religió guia el seu poble *per pedes* a la vora del Nil, tot traient-lo de "la presó de l'esclavitud".

És llavors quan el drama familiar esdevé un espectacle de masses històric. Comença el temps dels senyals i els miracles. Més de 600.000 homes fugen amb Moisès. Jahvè parteix la mar Roja i obre una ruta sense entrebancs cap al Sinaí. Allí mateix, Déu grava en pedra els deu manaments que el seu deixeble guarda a l'arca de l'Aliança, el "més sagrat símbol nacional" dels jueus (Finkelstein). Tan bon punt davalla del Sinaí, Moisès ha d'assistir a la veneració del vedell d'or pel seu poble. L'autoritat de Moisès posa fi a aquesta pràctica. Josuè, el seu successor, assoleix més èxits militars. Aviat arriben a Jericó la remor dels timbals de guerra. Mentrestant, el Senyor no para d'ajudar-los: ara fa que ploquen pedres, ara detura el sol perquè els jueus puguin fer miques el seu enemic amb llum diürna... tota una llegenda fundacional! Es combat el país enemic juntament amb la voluntat del Totpoderós, que respon de les reivindicacions territorials. I això en els temps

remots, on tot sembla llegendari. Déu n'hi do!

Fins ara cap arqueòleg del món gosava desviar-se de l'orientació tradicional. Sempre que s'hi han trobat muralles destruïdes en situació de violència en excavacions prop de Jericó, les culpables eren les trompetes, no hi havia dubte. Tota teula trencada s'atribuïa als danys causats per la guerra llampec de Josuè. No ha estat fins fa poc que aquesta interpretació de la Bíblia ha suscitat recels, i cada dia més. Vet ací, per exemple, que Abraham cavalca tothora en un camell. Com era possible? Aquests animals no van ser aprofitats com a bèstia de càrrega fins després de 1000 aC. Els especialistes no trigaren gaire a sospitar que també Moisès podia ser una mera figura llegendària. L'autor de la història del Sinaí va viure cap al 950 aC com a escriptor de cort al palau del rei David; si més no, ho hem cregut sempre. Però, si això és cert, per què paguen els jueus els cereals amb diners de metall, com es descriu en el Llibre de Moisès 1.42? Les primeres monedes provenen d'Àsia Menor i del segle VII aC. No hi ha dubte que el Pentateuc, els cinc llibres de la llei de Moisès venerats pels jueus creients amb el nom de Torà i considerats particularment sagrats, no és pas una font primària de l'edat del bronze. Uns quants "falsificadors" lletraferits (Krauss) s'encarregaren de revestir-lo d'un bon ornament artístic.

El Llibre de Josuè no mira prim a l'hora de tergiversar els fets històrics. Segons s'hi narra, l'estrateg, guiat per la ira divina a una guerra llampec a la vora del Jordà, anihila la població autòctona i el seu politeisme. Les excavacions que, actualment, duu a terme l'Institut d'Estudis de l'Antiguitat israeliana posen al descobert les veritables dimensions de l'enganyifa: "La colonització de Canaan va transcórrer en realitat de manera pacífica i lenta", aclareix Finkelstein. Cap al 1200 aC unes tribus de pastors semites del desert s'infiltraren en les muntanyes de Cisjordània i s'hi van asentar. Era gent que dormia sobre fusta, tenia cases amb espai per a quatre o cinc persones i que no menjava carn de porc.

La regió del nord, fins al llac de Genesaret, ofería als nouvinguts un seguit

d'avantatges. Entre els suaus turons es podia cultivar raïm i olives. Un poc més al sud, entre Jerusalem i Hebron, les terres eren més àrides i els pous, escassos. A les accidentades gorges creixien arbusts d'espines i poc més. Prop del 1000 aC vivien a les muntanyes de Canaan només unes 50.000 persones. No debades, el sud era especialment inhòspit i gairebé inhabitat. S'hi afegia l'indeclarable conflicte veïnal: edomites, moabites i, un poc més lluny, els filisteus i fenicis. El capítol indiscutible de la regió era el faraó, que explotava les mines de coure de la regió. Cap al 1250 aC, Ramsès II féu construir un seguit de pous d'aigua i fortaleses de banda a banda de la regió. Es tracta del "Camí d'Horus", la ruta d'eixida per als exèrcits del Nil.

Història i faula. D'altra banda, no és gaire versemblant la idea que l'habitant d'una tenda com Moisès poguera tramair ací campanyes militars, en aquesta zona prohibida, i tan ben protegida, dels faraons. És cert que hi ha una estela faraònica de l'any 1270 aC en la qual s'esmenta l'estirp d'Israel. Però el text només fa referència a una acció de càstig empresa pel rei del Nil que diu: "La teua llavor, Israel, està acabada." Qui, en el regne de les piràmides, volia defugir l'obligació d'anar a la guerra, s'escapava a la muntanya, llar de fugitius i criminals. A ulls d'alguns experts, el mot *hebreu* deriva de *hapiru*, que significa, si fa no fa, *vagabund*.

És precisament en aquest món inhòspit i míser on la Bíblia situa monarquies d'allò més fastuoses. Allà on en realitat només vivien pastors barbuts embolicats amb peces de llana s'hauria d'estendre, segons els textos bíblics, el colossal imperi de David. La paraula de Déu tampoc no es queda curta a l'hora de tractar del seu successor, Salomó. Es diu que unes 700 dones vivien a l'harem del rei, qui, a més a més, mantenia 300 dones més fora del matrimoni. El seu palau, immens i molt acollidor, era tot revestit de tapissos. Segons la Bíblia, Salomó excel·lia "en riqueses sobre tots els reis del món". La seua ostentació abastava fins a l'àmbit politicocultural. Moisès, el nòmada del desert, encara ha-

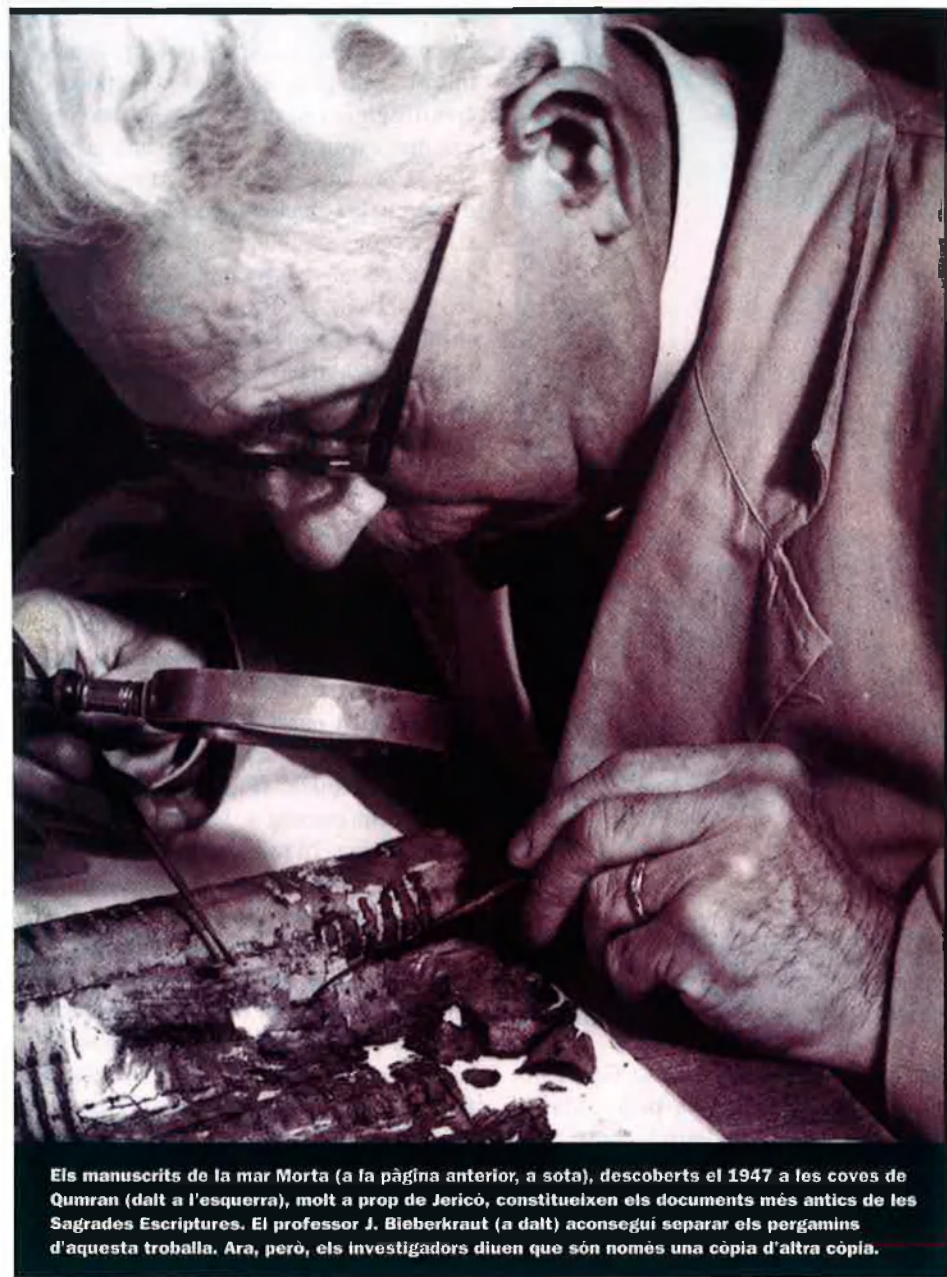

via fet sacrificis al Tabernacle que, al capdavant, era una tenda de campanya. Doncs bé, ara Salomó erigeix a Déu un edifici de pedra, "tot recobert d'or" i,

No hi ha cap dubte: l'Antic Testament és una faula

per dins, revestit de cedre libanès. L'arca de l'Aliança ocupava aquest lloc santíssim. Ara bé, tots els intents de l'arqueologia per demostrar científicament l'existència d'aquest lloc se n'han anat en orris: "No en tenim ni els fonaments", admet l'investigador Bloedhorn.

No hi ha cap dubte: l'Antic Testament és una faula. Les barraques hi esdevenen palaus; l'ocupació de territoris a Canaan no té ni cap ni peus. I —diguem-ho sense embuts—, ni l'existència històrica de Moisès és clara. La història de Salomó és, segons l'especialista suís en l'Antic

Els manuscrits de la mar Morta (a la pàgina anterior, a sota), descoberts el 1947 a les coves de Qumran (dalt a l'esquerra), molt a prop de Jericò, constitueixen els documents més antics de les Sagrades Escripures. El professor J. Bieberkraut (a dalt) aconsegueix separar els pergamins d'aquesta troballa. Ara, però, els investigadors diuen que són només una còpia d'altra còpia.

Testament Othmar Keel, un "mite" sense base històrica. Qui va ficar cullerada ací? Quin objectiu tenia? I, sobretot: quant de temps va estar funcionant la màquina de propaganda bíblica? La solució d'aquestes qüestions provoca molts maldecaps. No debades, els autors de la Sagrada Escripura van invertir molt d'esforç i enginy a enllestir la seua feina. Com més investigadors fullegen la Torà, més tergiversacions surten a la llum. Només als llibres de Moisès van escriure, si més no, quatre autors. Un d'ells era el "jahvista" —per la manera d'escriure el nom de Déu amb el tetra-

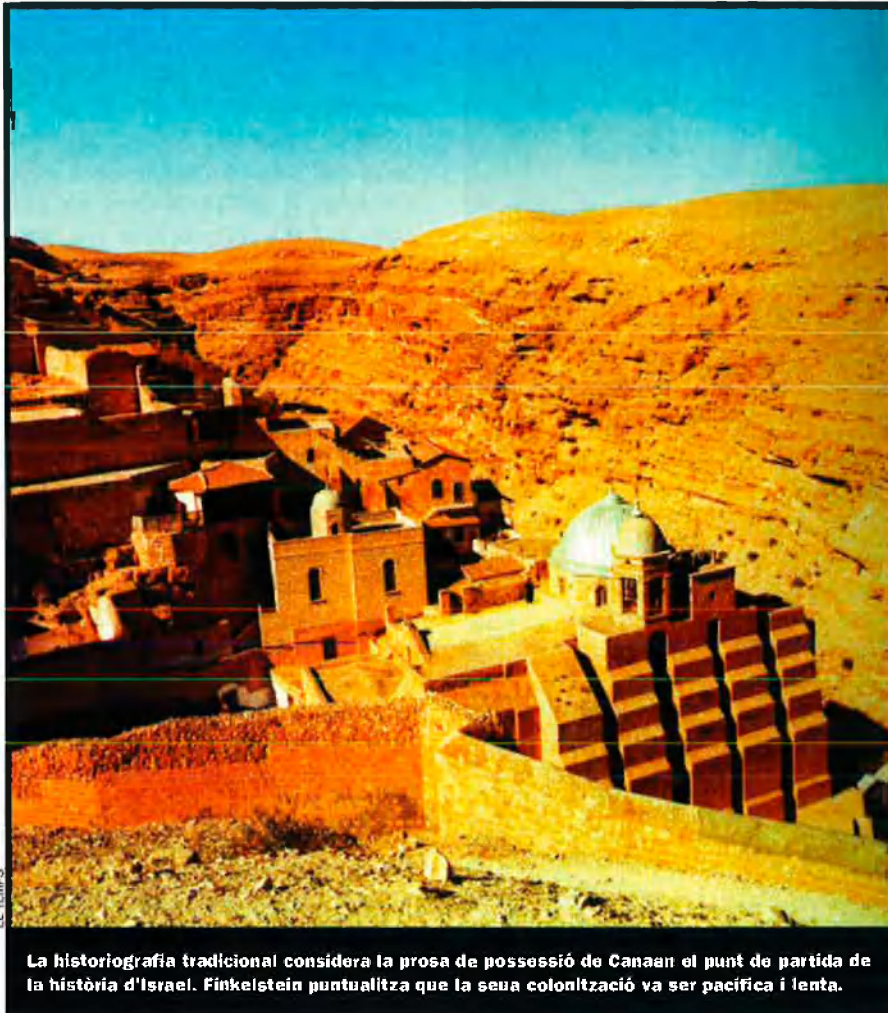
grama JHWH ("Jo sóc qui sóc")—, que ben segur era de Jerusalem; un altre escriptor és l'elohista, provinent del nord del país, que anomena Déu Elohim, o El.

**Com més
s'investiga
la Torà, més
tergiversacions
surten a la llum**

Tot plegat, aquesta és una qüestió ben complicada, atès que la paraula de Déu no solament conté poesia i faula, sinó també història real. Val a dir, en tal sentit, que el Llibre dels Reis sí que conté fets històrics sense adulteracions; informen sobre el que passà entre els anys 1000 i 587 aC, el moment en què, arran de l'ensorrament de l'imperi de Salomó, sorgiren dos estats més petits: Israel i Judea. Els autors descriuen fil per randa els treballs de canalització, els decrets tributaris i les guerres entre tots dos estats germans. Esmenten en total 42 reis tot indicant-ne el període de govern.

Van emprar antigues cròniques i llistes de sobirans? Engrescats per aquesta possibilitat, els investigadors han cercat als arxius d'escripura cuneïforme de Mesopotàmia. I, en efecte, ací han trobat el nom de cinc dels reis protobíblics i s'ha confirmat l'existència històrica. La prova de més pes va eixir a la llum el 1993, a l'assentament de Tell Dan, situat en un turó al nord d'Israel. Es tracta d'una estela amb la inscripció "Casa de David". Se'n dedueix que el fundador del llinatge va existir realment, tot i que només era el rei d'una ciutat-estat (Finkelstein). Les noves troballes al desert de Nègueb i a Samaria fan possible reconstruir a grans trets la fosca època dels reis: cap al 950 aC, Egipte va perdre el control sobre els seus vassalls i es creà un buit de poder que els capitosts hebreus pogueren aprofitar a cor que vols.

Primer de tot s'aixeca al nord el proto-estat d'Israel. El 884 aC puja al tron, segons demostren unes quantes inscripcions, un rei anomenat Omri. El regne a penes comptava 100.000 habitants. Judea, el veí del sud, a la zona de Jerusalem, era un estat bastant més pobre i àrid. Per culpa de la sequedat del terreny només hi vivien de manera estable 10.000 persones. Amb l'ajut d'espàtules i minixcavadors, els arqueòlegs han posat al descobert les primeres cèl·lules d'organització hebrea en tota la seua modèstia. A Samaria van sortir a la llum un parell de rebuts de vi i, a Arad, cartes d'argila. Llevat d'això, els pastors i els llauradors oliverers no es van servir de l'escripura.

EL TEMPS

La historiografia tradicional considera la prosa de possessió de Canaan el punt de partida de la història d'Israel. Finkelstein puntualitza que la seua colonització va ser pacífica i lenta.

I fins i tot això tenia els dies comptats. Durant els segles VIII i IX es desenvolupà a la vora del Tigris un estat immens que aspirava a l'hegemonia cada vegada més obertament: Assíria. El país es delia per controlar el tràfic de caravanes. Era, en efecte, el temps del comerç d'encens i espècies per les rutes que unien el Iemen i Gaza, i qui controlara el punt d'arribada podia traure'n el major profit. Així, l'any 732 aC apareix en la història el rei Teglathalassar III. Les seues tropes avancen ràpidament fins a la Mediterrània tot subjugant en el camí regions immenses, i també el petit estat d'Israel. Samaria esdevé una província de l'imperi assiri. Tan sols Judea, la germana pobra, salvarà la pell aquesta vegada.

Volkmar Fritz, un arqueòleg de Gießen, ha dibuixat la brutal actuació dels conqueridors. L'investigador treballa en una excavació a Kinneret, un po-

ble de 500 habitants al llac Genezaret que fou cobert per una pedregada de "puntes de fletxa de ferro", conta. "Tot seguit els soldats van fer miques les cases amb barres de ferro." Les deportacions també eren part de la política dels agressors. Així, 13.500 israelites van ser obligats a deixar arrere les seues cases i a marxar a terra estranya carregats amb les seues pertinences al coll, com mostra un relleu descobert a Nínive. Però també el petit estat germà de Judea està en perill. Un gran nombre de fugitius de guerra fa cap a Jerusalem, i la població puja de 2.000 a vora 15.000 habitants. S'hi afegixen les contínues agressions d'uns veïns assedegats de sang.

El camí del monoteisme. Enmig d'una situació tan anguniosa, els crítics bíblics de l'equip de Finkelstein pensen que es va produir un miracle: el naixement de la creença en un Déu ("mo-

noteisme"). La petita Judea, en aquest escenari —aclaparada per la més pregonada misèria i ofegada entre les superpotències d'Egipte i Assíria—, va resoldre cercar una escapada i engegar una ofensiva. Com que gairebé no disposaven d'exèrcit, la solució vingué de la metafísica. Segons sembla, l'empenta per a la creació de Jahvè la va donar el rei Josies (639-609 aC). La Bíblia celebra la missió d'aquest home cridat a anorrear tot rastre de veneració a altres déus i a redimir el poble d'Israel mitjançant el compliment estricte de la Llei. Sembla que, tot seguit, el rei engrescà els seus sacerdots a inventar un protector de caire religiós i a escriure l'"epopeia nacional" de la Terra Promesa. L'objectiu era, de primer antuvi, enfortir el sentiment d'autoestima nacional i deturar el procés d'estrangerització que amenaçava Judea. Els sacerdots van veure en l'aïllament l'única possibilitat de sortir-se'n. La seua fita fonamental era, doncs, "la segregació ètnica" (Finkelstein).

Si parem esment a les paraules dels textos bíblics, hi trobarem un gran nombre de regles de conducta i tabús. Per als adeptes de Jahvè no era permès, per exemple, consumir carn de porc, llebre o camell; a més, els productes lactis mai no podien entrar en contacte amb carn. Així, la comunitat de Passa menjava pa alís, sense rent; els dissabtes no es podia fer foc; d'altra banda, el *mohel* (l'encarregat de la circumcisió) tallava la pell del prepuci al vuitè dia del naixement del xiquet. Un pes central tenia, a més, la prohibició de matrimonis mixtos.

A més d'aquestes prescripcions, que perseguïen aïllar de mica en mica la comunitat religiosa de Judea, sembla que el rei exigí més metafísica. Fins llavors Jahvè era una divinitat secundària associada al tro, adorada com una mena de patró de Jerusalem a la muntanya de Sió. Ara, el deuet s'havia convertit en una potència universal. Gairebé tots els bíblics sospiten que el cinquè llibre de Moisès, el conegut Deuteronomi, en reflecteix les conseqüències, de la reforma de Josies. Aquest llibre està amarat d'un to peculiar com no el trobem en cap de les fonts; presenta una llengua ben particular; condemna estrictament l'adoració d'altres déus i amenaça amb

càstigs esgarriuosos en cas de transgressió; i déu hi és un ésser allunyat i transcendental. El llibre afegeix, alhora, una prohibició absoluta: el servei de sacrificis a Jahvè tan sols és permès al temple de Jerusalem, en cap lloc més.

D'aquesta manera, els sacerdots de Sió aspiraven assolir el monopoli de la fe. I miraven, abans que res, d'excloure'n els competidors de l'estat germà d'Israel, que continuava sotmès al jou assiri. Sabien que ells també havien destinat un lloc sagrat a la muntanya de Garizim, a 50 quilòmetres de Jerusalem.

La disputa entre Judea i Israel arriba a l'Antic Testament i el travessa de manera subliminar de banda a banda. Calia, certament, exhaurir tots els mitjans. Molt i molt cridanera és la representació parcial i deformada que en trobem al Llibre dels Reis, en què els habitants d'Israel apareixen com a homenets fracassats i febles i els reis són quasi tots malfactors i pecadors. A Judea, per contra, la majoria de la gent és pietosa i devota... Certament, no van tenir escrúpols. Els sacerdots de Sió van maquinari un pla ben enginyós per tal d'imposar la seua pretensió de monopolitzar el cel en què s'hi valia, fins i tot, falsificar documents.

El segon llibre dels Reis diu que, l'any 622 aC, el Suprem Sacerdot, mentre endreçava el temple de Jerusalem, trobà un "Llibre de les Lleis". En realitat, asseguren els experts, la tinta d'aquest misteriós llibre encara no havia tingut temps ni d'eixugar-se: es tractava del Deuteronomi acabat d'escriure. Des del punt de vista dels bibliòlegs moderats, cap al 630 aC, els deuteronomistes van escriure les parts essencials de la Bíblia. Per això inventaren les figures d'Abraham i Moisès tot projectant les seues accions al passat.

Però és cert això? La idea d'un Jahvè mancat de representació gràfica ja s'havia imposat al segle VII aC? Els minimalistes no en tenen prou, amb la crítica bíblica del moderat equip de Finkelstein, i és que la seua malfiança envers la Bíblia és encara major. La Sagrada Escriptura conté valuosos elements d'historiografia, ètica i teoria de l'estat; això és, aportacions culturals força avançades. És possible que quelcom de sem-

blant apareguera abans de Plató i Heròdot? Sia com sia, l'antiguitat no va prendre esment dels genis de Judea.

I, si bé és cert que Heròdot menciona en la seua obra alguns noms de persones de Siropalestina que es fan circuncidar, de les seues grans accions no diu ni piu. No va ser fins als segles IV i III aC que els hel·lens començaren a fer-se ressò d'aquelles contrades. Crida l'atenció el fort contrast entre les preteses consecucions en l'àmbit cultural i l'estàndard de la tècnica de la regió. Hi havia, per

La supressió del politeisme va trigar molts anys a imposar-se. Cap al 600 aC, la població de Judea encara era tan politeista com als països veïns

exemple, el projecte de construir un canal soterrani a Jerusalem que posa en clar l'absoluta mancança d'habilitat tècnica dels qui tiraren endavant l'obra. El túnel presenta més de vint passos cecs, sense eixida, fruit de la ineptitud dels treballadors, que no paraven de picar en la direcció errònia. Malgrat això, la Bíblia subratlla l'esplendor d'aquesta obra.

La fracció dels minimalistes considera que la reforma del culte de Josies també ha estat objecte d'exageració i pensen que la rondalla de l'antic Llibre de les Lleis, paradigma de monoteisme, va ser una invenció tardana. I les troballes que continuen eixint a la llum abonen aquesta teoria. La supressió del politeisme va trigar molts més anys a imposar-se que no es pensava fins fa poc. Encara cap al 600 aC, la població de Judea era tan politeista com la dels països veïns. Un expert en l'Antic Testament, Herbert Niehr, assegura que "no hi havia cap

mena de diferència entre la seua religió i la de les cultures dels voltants". La recerca deu a l'estudiós de l'Antic Testament Othmar Keel l'adquisició d'importants coneixements sobre què s'esdevingué realment als territoris muntanyosos que envolten Jerusalem; l'expert ha examinat vora 8.500 segells provinents de l'àmbit siropalestí. La conclusió és un Canaan farcit de divinitats.

El poble es lliurava ara i adès al culte de Baal, el llançador de trons. "Com és comú en tots els pobles que depenen de camps de regadiu, també en els pobles de llevant les divinitats climàtiques ocupaven una posició destacada al panteó", explica Niehr, i continua dient que "el déu de l'oratge era venerat en moltes varietats locals, una de les quals era Jahvè." Al principi, la divinitat principal era representada amb un llampec i una llança. A més, tenia al costat una dona, la deessa de la fertilitat Astarte. D'aquesta dama celestial, l'experta danesa Tilde Binger, explica que és l'"esposa" de Déu. La dona, icona de la fertilitat, es mostra nua del tot i porta una curiosa corona. Sembla que al temple de Jerusalem ja hi hagué un arbre de culte a Astarte. Una darrera troballa ha aparegut per desmostrar-ho. Es tracta d'una petita magrana d'ivori en què es llig la inscripció "Propietat sacerdotal provinent del temple de Jahvè". L'objecte esfèric forma part, segons sembla, d'un ceptre i és del segle VII aC. Les magranes eren el símbol de la deessa Astarte i servien d'ornament per a la vora de la falda del sacerdot suprem.

D'aquest embolic, la Bíblia no en diu gairebé res. Els seus autors n'abstrauen amb molt d'enginy la crònica redemptora de Jahvè i la seua marxa victoriosa. L'obra sagrada conta exagerant de valent i amb pinzellades dramàtiques que, cap al 750 aC, el profeta Osees anava pertot arreu combatent immisericorde la idolatria; d'altra banda, Elies matà tot d'una 450 sacerdots de Baal a la ribera del Quixon. Ben mirat són interpretacions estilitzades de la història. Val a dir que, certament, molts investigadors admeten l'existència d'un corrent que adorava únicament Jahvè, però els adeptes d'aquest moviment no eren sinó un grup marginal.

No va ser fins l'any 587 aC que s'obrí el camí al monoteisme. Eren, diguem-ne, temps àvids de transcendència. Aquell any arribà el punt d'inflexió que canvià el ritme de la història d'Israel. Una "catàstrofe nacional" planava sobre el país. En un dia d'estiu, un exèrcit gegantesc s'acosta de sobte a la fortalesa de Jerusalem. Fins i tot de lluny es pot sentir la dringadissa de les llances i els sotrac dels carros de combat. Es tracta del babiloni Nabucodonosor, en la seua campanya contra Egipte, a les portes de Jerusalem. El senyor de la guerra mantingué assetjada la ciutat durant 18 mesos. Les fletxes dels seus arquers enfosquieren tot el cel, munts de martinets bronziren apuntant a les portes de la ciutat. Els habitants de Sió s'hi van rendir després d'una lluita sagnant. Com era norma els vençuts hi van perdre brutalment la pell. A Sedecies, rei de Jerusalem, li van traure els ulls. Ara, Judea, el germà petit, també havia perdut la seua independència. L'enemic no s'aturà ni tan sols davant el *sancta sanctorum* i calà foc al temple de Jerusalem. Els vencedors s'endugueren a la regió entre els dos rius una part de la capa superior de la població, això és vora de 15.000 persones, de manera que no trigà gaire a formar-se una colònia jueva a Babilònia.

I fou ací, a la diàspora, on segons tots els indicis els hebreus desenvoluparen per primera vegada un motiu d'enyorança en la "terra promesa", precisament perquè ara no en tenien cap.

Però la visió de Déu també va agafar embranzida arran de la influència forastera provinent sobretot de Pèrsia. El cruel Nabucodonosor només serà un episodi en l'evolució cap al monoteisme. Arriba, doncs, l'any 539 aC i els perses ocupen una gran part del món antic. Zaratustra, pare de la fe persa, proclama igualment una doctrina que coneix àngels i es basa en l'oposició entre bo i dolent. A sobre, Ahura Mazda, la divinitat principal dels perses, era també un ésser sense imatge. Heròdot ens transmet la notícia que els perses no tenen altars. "De qui fa això, en diuen que és boig. És clar que no s'imaginien els déus com nosaltres els grecs, és a dir, en forma d'éssers humans", escriu.

Certament, l'orient donà impuls al florent culte a Jahvè. Al capdavant, el 538 aC, es permet als jueus retornar a la seua terra. Unes 30.000 persones tornen, aleshores, a l'àrida Judea, entre ells molts sacerdots. És el moment que, segons la teoria minimalista, els reformadors jueus radicals agafen embranzida i, de manera semblant a les bandes monàstiques de falsificadors que canviaven la data dels documents, reescriuen els textos hebreus tot inventant imperis sencers.

Aquests hebreus retornats combaten, sobretot, el culte a la deessa de la fertili-

La Torà és un testimoniatge del triomf de l'ésser humà, el qual ha sabut alliberar-se de les cadenes del mite natural per endinsar-se en el món de la llei ètica

tat Astarte. Keel, expert en l'Antic Testament, parla d'un "control religiós". Els ídols nus d'argila de la senyora del cel són prohibits i destruïts. A la Bíblia no se'n diu quasi res, d'aquelles aferrissades lluites religioses. A la censura del temple només se li van escapar uns quants passatges traïdorencs, com ara aquell en què Déu rep el nom de "Guia-dor de Núvols" (Psalm 68), això és, el mateix sobrenom que el de Baal, el déu pagà de l'oratge.

Amb l'ajuda de l'arqueologia comença a ser possible esbossar a grans trets els esdeveniments històrics de l'època. D'especial interès és una excavació situada a la ciutat egípcia d'Assuan; n'han sortit a la llum cartes datades entre 460

i 407 aC, que un escamot de soldats jueus establerts en una illa del Nil envià a Jerusalem. Els escrits mostren que els jueus encara adoraven, a més de la seua divinitat principal, Jahu, si més no altres tres déus, entre els quals hi havia la deessa de l'amor Anat.

Per als recercadors de la religió més radicals la Bíblia no té gaire a veure amb la veritat històrica i, per això, ja no els estranya res. Però també entre els erudits més conservadors, que fins fa poc semblaven tenir els ulls al bescoll, s'hi escampa el dubte. El teòleg Niehr ha constatat una "tendència general a fer una datació tardana" dels textos bíblics i crida, ell mateix, a llegir Moisès & Cia. "sense perdre de vista l'època persa i hel·lenística".

Especialment curiós és un lloc sagrat molt enigmàtic i poc conegut. És a la carretera 443, a l'eixida de Jerusalem, i es diu oficialment "Nebi Samuel", en català "el profeta Samuel". Darrere tanques de metall rovellat hi ha un gran lloc de culte. En l'informe provisional de les excavacions, del qual ara com ara només existeix la versió hebrea, s'assegura que les tribus d'Israel hi van pregar el cel que ploquera, entre altres "rituals de caire religiós". L'indret esmentat continuà funcionant "fins el segle II aC".

La gènesi d'Israel. És, sens dubte, un descobriment de pes. Encara en temps hel·lenístics es ballaven danses paganes per demanar pluja, i això a menys de 10 quilòmetres de Jerusalem. Vistes aquestes troballes, l'expert Diebner ha engrescat els seus col·legues "a fer una revisió crítica de les fonts". No us en refieu, diu el seu lema. No és gens improbable que fins i tots els macabeus hagen "retocat" els textos essencials de la Bíblia, assegura l'investigador. Es tractava d'un grup de sacerdots supremes i reis que pels voltants de 140 aC va lluitar amb èxit per la independència de Jerusalem. Com a resultat va nàixer a Terra Santa un estat d'encuny religiós dirigit per deixebles de Jahvè. Aquests exaltats no trigaren gens a encetar una ofensiva militar, i aconseguiren sotmetre el nord. La construcció sagrada que hi havia a Garizim, "rival del temple de Jerusalem" (Dubnow), queda feta miques.

El mite de la Torre de Babel (Gènesis, Antic Testament), explica com Déu va castigar els descendents de Noè, per la superbia que van mostrar fent una gran construcció, l'objectiu de la qual era d'arribar al cel. Reproducció de l'obra de Martin van Valckenborgh (Museu del Louvre, París).

És aquest, afegeix Diebner, el moment en què naix el somni d'un gran imperi panisraelià, un projecte que s'estén per les Sagrades Escripures fins a esdevenir-ne *leitmotiv*. L'estat veí, que abans era molt més gran, és ara engolit i el seu antic nom es converteix en el nou crit de guerra de tota una nació: Israel! Diebner ho explica així: "La cultura de Samaria va acabar anorreada, això és la integració imperialista de la cultura de la comunitat samaritana en un sistema cultural sotmès al control jueu."

En aquest mateix temps sorgeix la prehistòria (fictícia?) del patriarca Abraham, asseguren els minimalistes. La marxa d'Abraham per Canaan, tota plena de topònims, es correspon a grans trets amb la regió que els macabeus reivindicaven. També el conte de l'ocupació de territoris a Canaan, segons la qual Déu ordenà al poble elegit que "exter-

minara" la població autòctona, s'adiu millor amb l'època dels macabeus.

És, doncs, el Llibre de Josuè un "escrit programàtic del segle II aC", com proposa l'investigador danès John Strange? El bibliòleg Krauss, per la seua part, adverteix: "Fa l'efecte que l'autor del Llibre de Josuè vol suggerir als sacerdots supremes quina política cal seguir envers els veïns pagans."

Siga com siga, les facultats de teologia no paren de covar teories i preguntes ben incòmodes. És conegut que d'allò que els ulls no veuen el cor no se'n dol; potser per això l'ortodòxia jueva hi tanca l'orella. En l'investigador Finkelstein, tot i la seua moderació, veuen Santanàs.

Ara per ara, cap anàlisi seriosa i objectiva troba ressò a Israel, un país en què prospera, per contra, un fanatisme sentimental. Els divendres a la vesprada els

jueus religiosos s'acosten al Mur de les Lamentacions per pregar-hi sota protecció policial. Uns quants metres més enllà, els mahometans s'agenollen a la mesquita d'Al-Aqsa.

Malauradament, aquesta situació encara trigarà a canviar: odi contra odi, religió contra religió, reivindicacions territorials contra reivindicacions territorials. La Torà és un "excel·lent fruit de la imaginació humana" (Finkelstein). És, certament, un testimoniatge del triomf de l'ésser humà, el qual ha sabut alliberar-se de totes les cadenes del mite natural per endinsar-se en el món de la llei ètica.

Alhora, però, la Bíblia escopeix mentides pictoses.

Matthias Schulz

© *Der Spiegel* – EL TEMPS

Traducció: Joan Martínez Terrones